

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

2, 3, 1, 4, 6, 5

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Deze gewoonte droeg ertoe bij dat er voldoende/veel burgers deelnamen aan de volksvergadering, waardoor besluiten niet door een kleine groep konden worden genomen (wat de democratie beschermd).

3 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Tacitus (bron 1) schrijft aan de Germanen een grote krijgslust toe 1
- de waardering voor deze deugd past bij 'de groei van het Romeinse imperium' (waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde) 1
- Salvianus (bron 2) schrijft aan de Germanen een grote (naasten)liefde/onderlinge liefde toe 1
- de waardering voor deze deugd past bij de 'ontwikkeling van het jodendom en het christendom als de eerste monotheïstische godsdiensten' 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De middeleeuwen

4 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

bij 1:

- In de bron is sprake van horigen (wat duidt op gebruik van het hofstelsel) 1

bij 2:

- Uit de bron blijkt dat Karel de Grote in zijn rijk één rechtsspraak wil invoeren (wat duidt op centraliseren) 1

bij 3:

- Uit de bron blijkt dat er boetes in geld geheven worden, terwijl elders in Europa het gebruik van geld vrijwel verdwenen is (door het verdwijnen van handel/de opkomst van de autarkische cultuur; blijkbaar is er bij de Friezen nog sprake van een geldeconomie / van (internationale/omvangrijke) handel) 1

5 maximumscore 4

Een juist antwoord bestaat uit het noemen van twee juiste kenmerkende aspecten uit de middeleeuwen en een daarbij passend verband met de genoemde gebeurtenissen, bijvoorbeeld (twee van de volgende):

- De burgers van Deventer steunden de keizer, terwijl zij als onderdeel van het Sticht eigenlijk gehoorzaamheid verplicht waren aan de bisschop en ontvingen als dank daarvoor stadsrechten (3), dit past bij 'de opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden' (of een omschrijving daarvan).
- Deventer ontving stadsrechten van Hendrik V als dank voor de steun in Hendriks strijd tegen de bisschop die zich in de investituurstrijd/de strijd om het primaat aan de zijde van de paus had geschaard (4), dit past bij 'het conflict in de christelijke wereld over de vraag of de wereldlijke dan wel de geestelijke macht het primaat behoorde te hebben' (of een omschrijving daarvan).
- De keizer breidde zijn zeggenschap uit over de steden in het Sticht (ten koste van de bisschop) door Deventer stadsrechten te geven (4), dit past bij 'het begin van staatsvorming en centralisatie' (of een omschrijving daarvan).

per juist kenmerkend aspect met daarbij passend verband 2

Opmerking

Alleen voor een juiste combinatie van gebeurtenis en kenmerkend aspect worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Vroegmoderne tijd

6 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Arabische wetenschappers als Albucaasis zorgen ervoor dat het werk van klassieke wetenschappers overgeleverd wordt / bekend blijft in West-Europa (waardoor er voortgeborduurd kan worden op de klassieken) 1
- In de Renaissance worden de klassieke auteurs meer kritisch benaderd / wordt de (medische) kennis uit de klassieke oudheid aangevuld door eigen observaties/experimenten 1

7 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- In de Satisfactie wordt afgesproken dat Amsterdam zich bij de Opstand aansluit, maar wel rooms-katholiek blijft / de bloedplakkaten worden afgeschaft 1
- wat overeenkomt met de strekking van de Pacificatie van Gent, waarin de Zuidelijke gewesten bedingen dat de rooms-katholieke eredienst in hun gewesten wordt gehandhaafd / de bloedplakkaten worden afgeschaft 1
- maar niet past bij de Alteratie, omdat daarbij het katholieke stadsbestuur wordt vervangen door een calvinistisch bestuur / de rooms-katholieke eredienst niet meer in het openbaar mag worden uitgeoefend 1

8 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Willem van Oranje wilde (in het begin van de Opstand) gelijkberechtiging voor rooms-katholieken en protestanten / godsdienstige tolerantie 1
- om daarmee een zo breed mogelijk draagvlak te bereiken voor de Opstand 1
- In Amsterdam wordt afgesproken dat rooms-katholieken en protestanten elkaar niet meer vervolgen (waarna Amsterdam zich bij de Opstand aansluit) 1

9 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In dit fragment komt naar voren dat de opstandige gewesten geen vorst meer hebben / op zoek gaan naar een nieuwe vorst 1
- maar dat (als Leicester de macht wil overnemen) de staten vasthouden aan hun gewestelijke soevereiniteit / hun macht niet willen delen 1
- Het vasthouden van de gewesten aan hun soevereiniteit leidde ertoe dat zij geen nieuwe vorst meer gaan zoeken/de Republiek vormen 1

Vraag	Antwoord	Scores
10	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is: In 1588 stuurt Filips II zijn Armada richting Engeland, informatie over de relatie tussen de Republiek en Engeland was hiervoor van groot strategisch belang.</p>	
11	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Locke en Noodt gaan er beiden vanuit dat er een sociaal contract moet bestaan tussen vorst en onderdanen / dat de vorst niet door God is gestuurd / dat het <i>Droit Divin</i> niet opgaat, maar dat de vorst is aangesteld met algemene instemming van de burgers • Noodt en de opstellers van het Plakkaat van Verlatinge gaan er beiden vanuit, dat een vorst die als een tiran regeert, mag worden afgezet 	<p>1</p> <p>1</p>
12	<p>maximumscore 3</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uit de bron blijkt dat Diderot erfelijkheid van ambten afwijst / vindt dat mensen op grond van hun capaciteiten een functie moeten bekleden, wat aansluit bij het verlichte idee dat geen rechten aan afkomst mogen worden ontleend • Diderot geeft hiermee kritiek op het (erfelijke) koningschap / de voorrechten van de adel in Frankrijk 	<p>2</p> <p>1</p>
13	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In 1792 werd de republiek ingevoerd, wat door de radicalen gezien werd als een belangrijk keerpunt / het begin van een nieuw tijdperk • Napoleon keerde in 1806 terug naar de christelijke jaartelling om daarmee duidelijk te maken dat er een breuk had plaatsgevonden met het revolutionaire verleden / het keizerrijk teruggreep op de prerevolutionaire situatie 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

14 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat het besluit kerk en staat te scheiden past bij:

- het kenmerkend aspect 'rationeel optimisme en een verlicht denken dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving; godsdienst...' (of een omschrijving daarvan) wat ertoe leidde dat godsdienst een privézaak werd 1
- het kenmerkend aspect 'de democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap' (of een omschrijving daarvan) waarbij gelijkheid de basis van een democratisch bestuur zou moeten zijn (en er daarom geen religieus onderscheid mag worden gemaakt) 1

Opmerking

Alleen als bij een juist kenmerkend aspect een juiste uitleg wordt gegeven, worden scorepunten toegekend.

Door de tijd heen

15 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

1, 5, 4, 6, 3, 2

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

16 maximumscore 6

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De Industriële Revolutie leidde tot een snelle verstedelijking als gevolg van de toename van het aantal fabrieksarbeiders / als gevolg van het leeglopen van het platteland, waardoor er meer epidemieën van besmettelijke ziekten zoals cholera uitbraken 2
- In de sociale kwestie stonden de slechte leefomstandigheden van de arbeiders/armen (net als in Maastricht) centraal, in dit onderzoek verzamelde de overheid gegevens die de noodzaak van ingrijpen lieten zien 2
- Door de uitbreiding van het stemrecht / de voortschrijdende democratisering gingen ook de armere groepen in de samenleving politieke macht ontwikkelen / kwam het socialisme op, waardoor de belangen van de armeren politiek gewicht kregen / waardoor de overheid moest reageren op de slechte leefomstandigheden 2

Opmerking

Alleen als een historisch juiste causale relatie wordt aangegeven, worden 2 scorepunten toegekend.

17 maximumscore 1

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Op de conferentie maakten Europese landen afspraken over handel in Centraal-Afrika / over de inbezitneming van nieuwe (kust)gebieden in Afrika waardoor Europese landen hun invloed in Afrika vergrootten (wat past bij de uitbreiding van invloed tijdens het modern imperialisme).

18 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Von Hindenburg houdt de regering en de politieke partijen verantwoordelijk voor de nederlaag in de Eerste Wereldoorlog / beschuldigt de regering en politieke partijen ervan geen gehoor te hebben gegeven aan voorstellen die moesten leiden tot de overwinning / geen strenge wetgeving/discipline te willen 1
- Het motief van Von Hindenburg is de legerleiding/zichzelf/de keizer vrij te pleiten van schuld aan de nederlaag 1
- Deze beschuldiging heeft een negatieve invloed op de stabiliteit van de Republiek van Weimar gehad / heeft het vertrouwen van de bevolking in de politieke leiders ondermijnd 1

Vraag	Antwoord	Scores
19	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is: Het doel van het Dawesplan was Duitsland in staat te stellen te voldoen aan de verplichtingen die voortvloeiden uit het Verdrag van Versailles. Het manifest verwerpt de bepalingen van dat verdrag (zoals de inkrimping van het leger, de eenzijdige Duitse schuld aan de oorlog en de plicht tot herstelbetalingen en daarmee ook het Dawesplan).</p>	
20	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is: Overeenkomsten in de opvattingen van <i>Stahlhelm</i> en de nazi's zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="320 779 1361 891">• op het gebied van het Duitse expansionisme pleiten zowel <i>Stahlhelm</i> als de nazi's voor expansie (naar het Oosten) vanwege het gebrek aan <i>Lebensraum</i> / grondgebied <li data-bbox="320 898 1361 1010">• op het gebied van het bestuur pleiten zowel <i>Stahlhelm</i> als de nazi's voor een sterk leiderschap/presidentschap / <i>Führerprinzip</i>/leidersbeginsel 	<p>1</p> <p>1</p>
21	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="320 1149 1361 1417">• Karl Arnold geeft de mening weer dat de nazi's het bestuur in Duitsland volledig overgenomen hebben door (één van de volgende verwijzingen naar de prent): <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="368 1261 1361 1339">– de hakenkruisvlag zeer groot af te beelden / het verschil in formaat van de zwart-wit-rode vlag van het keizerrijk en de hakenkruisvlag. <li data-bbox="368 1346 1361 1417">– de samenwerking tussen de SA-er en de politieagent die verwijst naar de verwevenheid van partij en staat. <li data-bbox="320 1424 1361 1720">• Karl Arnold geeft de mening weer dat de burgerrechten in Duitsland worden geschonden door (één van de volgende verwijzingen naar de prent): <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="368 1536 1361 1648">– het slot op de stembus/het slot op de mond van Michel/het slot op de krant dat verwijst naar de schending van grondrechten (vrijheid van meningsuiting). <li data-bbox="368 1655 1361 1720">– de artikelen (in het onderschrift) die verwijzen naar de grondwet van de Republiek van Weimar die niet worden nagevolgd. 	<p>2</p> <p>2</p>
<p><i>Opmerking</i> Alleen als een juiste weergave van de mening van de tekenaar wordt ondersteund met een passende verwijzing naar de prent, worden 2 scorepunten toegekend.</p>		

Vraag	Antwoord	Scores
22	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uit bron 9 blijkt dat Von Hindenburg weinig sympathie heeft voor (democratische) politieke partijen (van de Republiek van Weimar) • Uit zijn maatregel uit 1933 (bron 11) blijkt, dat hij aan de kant van de antidemocratische/rechtse groepen staat 	<p>1</p> <p>1</p>
23	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>bij 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deze medische experimenten konden plaatsvinden zonder enige beperking / controle, wat mogelijk was doordat het totalitaire karakter van het naziregime totale controle over mensen in Duitsland / een complete minachting voor (vermeende) tegenstanders inhield <p>bij 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deze medische experimenten werden aanbevolen omdat ze zouden leiden tot afname van de Russische bevolking, wat ertoe moest bijdragen dat de Duitse <i>Volksgemeinschaft</i> (na de etnische herschikking) in Oost-Europa de beschikking kon krijgen over meer levensruimte (en dus sterker zou staan) 	<p>1</p> <p>1</p>
24	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Herblock geeft de mening weer dat de Verenigde Staten met het Marshallplan een nieuwe oorlog kunnen voorkomen (en zo goedkoper af zijn) • Herblock laat dit zien door het afbeelden van (twee van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> – de Amerikaanse kosten van de oorlogvoering in de Tweede Wereldoorlog als een grote tank. – de kosten van de Europese aanvragen aan Marshallhulp als een veel kleinere tractor / in het kader van de vrede / een lager bedrag. – de verwijzing naar de oorlogsgod Mars. • In de Sovjet-Unie werd de Marshallhulp gezien als een middel voor de Verenigde Staten om de eigen invloedssfeer te versterken / als onderdeel van de strijd tegen het communisme / de Sovjet-Unie 	<p>1</p> <p>2</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
25	<p>maximumscore 4</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de prent worden de vele slachtoffers van het dekolonisatieproces in Vietnam/Frans Indochina / de Franse nederlaag bij Dien Bien Phu afgebeeld • waarmee de boodschap wordt gegeven dat militair ingrijpen in Vietnam grote gevolgen zal hebben / zal leiden tot een nederlaag/veel slachtoffers • Door het Tonkin-incident/de Tonkin-resolutie (of een omschrijving daarvan) • kreeg de president verregaande bevoegdheden om (de inzet van) het Amerikaanse leger in Zuidoost-Azië uit te breiden 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
26	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>De Truman-doctrine was gericht op het bijeenhouden van het Westblok, terwijl de Brezjnev-doctrine door het ingrijpen in communistische landen die een eigen koers wilden kiezen (de kern van de Brezjnev-doctrine), gericht was op het bijeenhouden van het Oostblok.</p>	
27	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>De Sovjet-Unie zag met het loslaten van de Brezjnev-doctrine door Michael Gorbatsjov af van toekomstig militair ingrijpen in andere Oostbloklanden, zodat de ontwikkeling in de DDR (naar meer vrijheid) niet van buitenaf werd gestopt (wat leidde tot de val van de Berlijnse Muur).</p>	
28	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De 'Koude Oorlog' komt tot uiting in het affiche door de verwijzing naar de NATO, die meehelpt aan het in bedwang houden van de opstandige Angolees door (het Navo-lid) Portugal • 'De dekolonisatie (die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld)' komt tot uiting in de Angolees die zich probeert te bevrijden uit de westerse notenkraaker (van het imperialisme) 	<p>1</p> <p>1</p>

Opmerking

Alleen voor een juiste verbinding van een juist twintigste-eeuws kenmerkend aspect en een passend onderdeel van de bron wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
29	maximumscore 2	
	Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> De ontwikkeling van de jaren 1960 die past bij het repertoirebeleid van Columbia is het ontstaan van een jongerencultuur 	1
	<ul style="list-style-type: none"> wat verband houdt met 'de toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen' (of een omschrijving daarvan) waardoor jongeren genoeg koopkracht kregen om een eigen jeugdcultuur te financieren / popmuziek te kunnen kopen 	1

Opmerking

Alleen voor een juist verband tussen een juist kenmerkend aspect en een passende ontwikkeling wordt 1 scorepunt toegekend.

Bronvermeldingen

bron 1 Tacitus, Leven van Agricola en De Germanen, vertaald en toegelicht door Vincent Hunink, Amsterdam 2000, op: www.vincenthunink.nl

bron 2 J. P. Migne ed., Salvianus, De gubernatione dei, Patrologia Latina, dl. 53, pag. 97
http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0400-0470_Salvianus_Massiliensis_Episcopus,_De_Gubernatione_Dei_Octo_Libri,_MLT.pdf

bron 3 http://www.keesn.nl/lex/lex_nl_text.htm#Mordrito

bron 4 ontleend aan: Albucasis, On surgery and instruments, A definitive edition of the Arabic text with English translation and commentary by M.S. Spink en G.L. Lewis, Berkely/Los Angeles 1973, pag. 2 en 4

bron 5 J. Gruppelaar red., D.V. Coornhert, politieke geschriften, Amsterdam 2009, pag. 173-174

bron 6 ontleend aan: <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=8717>

bron 7 ontleend aan: http://books.google.nl/Vaderlandsche_letter_oefeningen/Van_Noodt

bron 8 Denis Diderot, Over Holland, een journalistieke reis 1773-1774, Amsterdam 1994, pag. 37-38, 43-44

bron 9 ontleend aan: Deutsche Geschichte in Dokumenten und Bildern
http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=3829

bron 10 ontleend aan: Anton Kaes e.a. ed., The Weimar Republic Sourcebook, Berkeley, Los Angeles, New York, 1994, pag. 339-340

bron 11 Herbert Reinoss, Simplicissimus: Bilder aus dem Simplicissimus, Hannover 1970, pag. 282

bron 12 Eugen Kogon, De SS-staat, het systeem der Duitse concentratiekampen, Amsterdam 1976, pag.193

bron 13 H. Johnson en H. Katz, Herblock, The Life and Work of the Great Political Cartoonist, New York 2009 (bijgesloten dvd)

bron 14 <http://www.cvce.eu/viewer/-/content/5599abc2-b23f-4ec2-843a-89741ccf03fb/334ae5dc-5c71-4909-902e-423e9db513bb/en>

bron 15 www.geheugenvannederland.nl (trefwoord Angola Comite)